

פתרון הבחינה בידיעת העם והמדינה ב'

מוגש על-ידי

שמואל הירש

מורה ברשת "יואל גבע"

פרק ראשון – מלחמת העולם השנייה והשואה

שאלה מספר 1 – הגטאות בפולין עד תחילת ביצוע "הפתרון הסופי"

- א. להלן שלשה קשיים של היהודים בגטאות עד לביצוע הפתרון הסופי:
- העדר קיצוני של מזון. הנאצים הקציבו מנות מזון זעומות, מהן לא ניתן היה להתקיים.
 - העדר תנאים סניטריים מינימליים, מחסור בתרופות ובציוד רפואי.
 - קשיים רוחניים שנגרמו עקב התמוטטות מערכת החינוך היהודית, ואיסורים שונים שהטילו הנאצים על פעילות רוחנית תרבותית.

ראשי היודנראטים ניסו לתווך בין דרישותיהם של הנאצים לבין הצרכים של הציבור היהודי, בין השאר על ידי הוכחת יעילותם הכללית של הגטאות, לנאצים. כך למשל, הצליח יעקב גנס, ראש היודנראט של גטו וילנה, להאריך את חיי הגטו ולשפר את איכות החיים של תושביו, זאת באמצעות שיתוף פעולה עם הנאצים, כולל הסכמה לביצוע אקציות.

- ב. תנועות הנוער עסקו בפעילות תרבותית עניפה, בה נידונה בין השאר שאלת ארץ ישראל, נידונו נושאים הקשורים להתמודדות רוחנית עם הקיום היהודי במציאות הקשה של חיי הגטו, כמו כן עסקו חברי התנועה בהפצת עיתונות בלתי חוקית, בקיום קשרים עם גטאות אחרים והפצת ידיעות על מעשי הזוועה הנאציים. בכל הפעילויות האלו הצליחו חברי תנועות הנוער לסייע לחבריהם לשמור על צלם אנוש, נוכח המציאות הקשה.

שאלה מספר 2 – ועידת ואנזה, יחס האוכלוסייה ליהודים בזמן הכיבוש הנאצי

- א. היידריך כינס את ועידת ואנזה על מנת להגדיר את הפעולות הדרושות לביצוע היתרון הסופי- קרי השמדת יהדות אירופה. כמו כן כונסה הוועדה על מנת ליצור תיאום בין הרשויות השונות בכל מה שקשור לאמצעים הטכניים של הפתרון הסופי. בוועדה הועלו מספר נושאים: הטוטליות של ההשמדה, דיון באמצעי ההשמדה השונים, סוגיית בני התערובת.

- ב. המושג חסידי אומות העולם מתייחס היא ללא יהודים שעסקו בפעילות הצלה של יהודים, תוך כדי לקיחת סיכון גדול וללא מטרות רווח. דוגמה לחסיד אומות העולם הוא אוסקר שינדלר, שהקים מפעלים בהם הגן על פועליו היהודיים והציל אותם מהשמדה.

שאלה מספר 3 – ועידת ואנזה, דרכי הלחימה של היהודים בתקופת "הפתרון הסופי"

- א. היידריך כינס את ועידת ואנזה על מנת להגדיר את הפעולות הדרושות לביצוע הפתרון הסופי- קרי השמדת יהדות אירופה. כמו כן כונסה הוועידה על מנת ליצור תיאום בין הרשויות השונות בכל מה שקשור לאמצעים הטכניים של הפתרון הסופי. בוועידה הועלו מספר נושאים: הטוטליות של ההשמדה, דיון באמצעי ההשמדה השונים, סוגיית בני התערובת.
- ב. להלן שני קשיים של המורדים בגטאות: קושי בהשגת אמצעי לחימה כנגד הנאצים. קושי בלחימה נגד כוחות עדיפים בנשק ובכמות. שני קשיים של הפרטיזנים: הידיעה כי בני משפחותיהם שבגטאות הם בני ערובה בידי הנאצים, גילויי אנטישמיות מצד יחידות פרטיזנים רוסיות פולניות ואחרות.

שאלה מספר 4 – הכנעת גרמניה ויפן

- א. ב- 6 ביוני 1944 החלה הפלישה לנורמנדיה, במסגרתה נחתו תוך חודש כמיליון חיילים של בעלות הברית המערביות בחופי נורמנדיה שבצרפת הכבושה. הפלישה החלה תהליך של שחרור מערב אירופה מכיבוש נאצי, ופלישה של בעלות הברית המערביות לגרמניה, ממערב, במקביל לפלישה הסובייטית ממזרח.
- ב. פצצות האטום הוטלו על יפן מהטעמים הבאים:
- חיסכון בחיי חיילים אמריקאים. טרומן העריך כי מלחמה קונבנציונלית תביא למותם של מאות אלפי חיילים אמריקאים.
 - לגרום לכניעה מידית של יפן.
- הטלת פצצות האטום הביאו להשפעות הבאות:
- הריגתם של מאות אלפי יפנים לאורך שנים (כתוצאה ממחלות והשפעות לוואי של הקרינה הרדיואקטיבית).
 - כניעה מידית של יפן.
 - פתיחה של מרוץ חימוש גרעיני בין ברית המועצות לארצות הברית, עובדה שהאיצה את המלחמה הקרה.

פרק שני – נושאים נבחרים בתולדות ישראל והעמים בשנים 1945 - 1970

שאלה מספר 5 – מאבק היישוב היהודי להקמת מדינה יהודית עצמאית

א. תנועת המרי העברי הייתה מסגרת המאבק המשותפת לכל המחותרות כנגד בריטניה. התנועה הוקמה לאור ההחרפה במדיניות האנטי ציונית של ממשלת בריטניה. להלן שלש פעולות של תנועת המרי:

- שחרור 200 מעפילים ממחנה המעצר בעתלית באוקטובר 1945.
- פעולת ליל הרכבות- בנובמבר 1945 חיבלו חברי תנועת המרי במסילות ברזל ב- 153 מקומות ברחבי הארץ, על מנת לשבש את פעולת הרכבות בישראל.
- ב-17 ביוני 1946 פוצצו כוחות פלמ"ח, במבצע מתואם היטב, 11 גשרים שחיברו את ארץ ישראל למדינות השכנות.

ב. המאבק הצמוד היה מאבקה של ההגנה, שהחליטה לאחר פיצוץ מלון המלך דוד, להפסיק את המאבק המזוין בבריטיים ולהתמקד במאבקים בתחומי ההעפלה וההתיישבות. מאבק רצוף היה מאבקם של האצ"ל והלח"י, מאבק מזוין ללא הפסקה באויב הבריטי. המטרה: לסלק את הבריטים מהארץ. תחומי המאבק: פגיעה במטרות בריטיות, התנקשות בחיילים ומפקדים בריטים, ופעילות אינטנסיבית נגד גורמים טרוריסטיים ערבים. להלן שני נימוקים בעד המאבק הרצוף:

- רק מאבק רצוף יגרש את הבריטיים מהארץ.
- רק מאבק רצוף יוכיח לערבים את קיומו של קיר ברזל יהודי, אותו לא יוכלו לשבור בשום מקרה.

שאלה מספר 6 – השלב הראשון במלחמת העצמאות (30 בנובמבר 1947 עד 15 במאי 1948)

- א. להלן מאפייני מלחמת העצמאות בארבעת החודשים הראשונים של הלחימה:
- מלחמה לא סדירה שאופיינה בפעילות טרור אינטנסיבית בצדי הדרכים, בשכונות גבול ובשכונות מעורבות.
 - פעולות טרור נגד תחבורה עברית, על מנת לנתק את היישובים היהודים, בעיקר באזור ירושלים, משאר הישוב.
 - מעורבות ערבית בין לאומית של צבא מתנדבים שמנה 4000 חיילים של הליגה הערבית, שנשלחו לישראל.

ב. יעדיה של תכנית ד' הוגדרו כהשתלטות על שטחה של המדינה העברית והגנה על גבולותיה, כאשר מבצע נחשון היה חלק מתכנית ד'. באמצעות תכנית זו עבר הישוב ממגננה למתקפה והצליח ליצור רצף טריטוריאלי במרבית שטחי ההתיישבות בארץ. לתכנית ד' היו הישגים רבים כגון כיבוש הערים טבריה, חיפה, יפו, צפת, בית שאן ועוד. בכך הצליחה תכנית זאת לקבוע עובדות בשטח ולהרחיב את שטחי המדינה היהודית.

שאלה מספר 7 – עלייה וקליטה במדינת ישראל בשנות ה-50

בשנות החמישים קלטה המדינה, שמנתה פחות משבע מאות אלף תושבים, כ- 700 אלף עולים חדשים. החידוש בעלייה הזו היה במספר הגדול של העולים יוצאי ארצות האיסלאם ועלייתן של קהילות גדולות. קליטת העלייה נתקלה בקשיים רבים בתחומי הספקת המגורים לעולים החדשים, יצירת מקומות עבודה וקשיים תרבותיים רבים. יש לציין כי חוץ מהפערים התרבותיים בין הקולטים לנקלטים, היו גילויי התנשאות מצד הוותיקים כלפי העולים המזרחיים. יישום אידיאולוגית "כור ההיתוך" לוה בגילויי התנשאות רבים מצד מוסדות המדינה, כלפי תרבותם ועולמם הרוחני של העולים החדשים. כמו כן עלו טענות על אפליה כלכלית שהפעילה המדינה כנגד העולים המזרחיים.

שאלה מספר 8 – מצרים בתקופת שלטונו של נאצר

- א. להלן שלשה צעדים בתחום מדיניות הפנים שהנהיג נאצר במצרים:
- רפורמה אגררית במסגרתה נלקחו אדמות מבעלי אדמות גדולים. החוק קבע את גודל הקרקע שהותר ליחיד ובני משפחתו להחזיק, אדמות רבות הועברו לאיכרים עניים.
 - הגדלת תקציבי החינוך והבריאות על מנת להילחם בתמותה במחלות ובבערות.
 - הלאמה של בנקים, בתי מסחר וחברות ומפעלים רבים על מנת ליישם את עקרונות "הסוציאליזם הערבי".
- ב. להלן שלשה צעדים שנקט נאצר כדי לבסס את מעמדה של מצרים בעולם הערבי, בתחומי היחסים הבין ערביים והבין לאומיים:
- היוזמה להקמת הקע"ם- כחלק מתהליך איחוד העולם הערבי כולו.
 - ייסוד ברית המדינות הבלתי מזדהות. ברית זאת הורכבה ממדינות רבות באסיה ובאפריקה כל מנת להוות משקל נגד של "העולם השלישי" לשני הגושים הפוליטיים החזקים: הגוש המזרחי והגוש המערבי.
 - התקרבות לברית המועצות, שבאה לידי ביטוי בעסקת הנשק הצ'כית ובהקמתו של סכר אסואן בסיוע סובייטי מאסיבי.

פרק שלישי - אזרחות

שאלה מספר 9 - הכנסת

- ג. תהליך החקיקה מורכב ממספר שלבים. בהקשר זה יש להבחין בין הצעת חוק ממשלתית לבין הצעת חוק פרטית. הצעת חוק ממשלתית עוברת הכנה יסודית במשרדי הממשלה השונים ובמליאת הממשלה, ועוברת לאחר דיונים אלה ליושב ראש הכנסת לדיון קצר ועקרוני, ואחר כך מיד לקריאה הראשונה. הצעת חוק פרטית מוגשת ליושב ראש הכנסת לאישורו, ולאחר מכן לדיון טרומי במליאה. לאחר ההצבעה במליאה, ובמידה ומליאת הכנסת אישרה את נחיצות החוק, עוברת הצעת החוק לדיון קריאה ראשונה. משלב זה ואילך עוברות הצעות החוק הפרטיות והממשלתיות אותו תהליך. במהלך הקריאה הראשונה מביעים חברי הכנסת את דעתם לגבי ההצעה, ומתקיימת הצבעה האם להעביר את ההצעה לאחת מוועדות הכנסת או להורידה מסדר היום של הכנסת. אם ההצעה עוברת במליאה, מעבירים אותה לדיון בוועדת כנסת רלוונטית. בוועדה עצמה מתקיים דיון מפורט על הצעת החוק, כשבמהלך דיונים אלה נבחנים ההיבטים השונים של הצעת החוק ובסופו של הליך ארוך, מגבשת הוועדה נוסח הכולל גם הסתייגויות של חברי המיעוט בוועדה. בכנסת מתקיים דיון מפורט על כל אחד מסעיפי החוק וכל אחד מהסעיפים עולה להצבעה. אם הכנסת מחליטה לא להחזיר את ההצעה לוועדת הכנסת, עוברת המליאה לדיון בקריאה שלישית, בו מתקיימת הצבעה על הנוסח הסופי של החוק.
- ד. להלן שתי דרכי פיקוח של הכנסת על הממשלה:
- הכנסת מביעה אמון בממשלה באמצעות הצעת אמון, והיא יכולה להפילה ברוב קולות חבריה בהצבעת אי אמון.
 - הכנסת מאשרת את חוק התקציב.
 - חברי כנסת יכולים להעלות הצעות לסדר היום של הכנסת, לפנות בשאילתות אל שרי הממשלה ולהציג סדר יום חלופי לזה של הממשלה.

שאלה מספר 10 – הרשות השופטת

- א. מבנה הרשות השופטת הוא מבנה מדרגי. בתחתית הראשות השופטת מצויים בתי משפט השלום, מעליהם בתי המשפט המחוזיים ובראש ההיררכיה בית המשפט העליון המורכב מבית משפט עליון לערעורים ומבג"ץ.
- קיימת חשיבות רבה לדירוג זה מהטעמים הבאים:
- מתן אפשרות למדינה ולנאשם לפנות לבית משפט גבוה יותר על מנת לערער על גזר דין או פסק דין, זאת כדי לממש הליך משפטי הוגן ועל מנת להגן על זכויות האדם.
 - בג"ץ עוסק בעניינים חוקתיים ומגן על האזרח מפני עוולות הנגרמות על ידי רשויות השלטון במדינה.
- ב. בג"ץ פועל ופעל כל השנים על מנת להגן על זכויות האדם בישראל. הוא עושה זאת על ידי הוצאת צווים מסוגים שונים. חלק מהצווים האלה הינם תקדימיים, במטרה ליצור מעיין חקיקה שיפוטית, שתכליתה להגביל את השלטון במדינה.

שאלה מספר 11 – פיקוח וביקורת על השלטון

- א. להלן שתי סיבות לקיומם של מנגנוני פיקוח וביקורת על השלטון:
- כדי לשמור על שלטון החוק במדינה דרך ביקורת מרסנת על השלטון, על מנת למנוע ממנו לנצל את עוצמתו לרעה ולבצע פעולות לא חוקתיות.
 - על מנת להגן על חירויות האזרחים. קיימת סכנה, שללא קיומם של מנגנוניים אלה יפגע השלטון בזכויות האזרח והאדם במדינה.
- ב. אמצעי בלתי פורמאלי לפיקוח וביקורת על השלטון בישראל הוא קיומם של ארגונים ציבוריים שונים ודעת הקהל. אלה מבטאים, באמצעות הפגנות, דרך אמצעי התקשורת ופעולות מחאה שונות, את מגוון הדעות והאינטרסים הקיימים בחברה פלורליסטית, על מנת להפעיל לחץ בלתי פוסק על השלטון ולפקח עליו.